

Kocharyan O. S. OsoblyvostI osobystosti zhinok z uskladnennyamy vagitnosti [Features of personality of women are with complications of pregnancy] / O. S. Kocharyan, V. I. Kuznetsova // Visn. Hark. nats. un-tu im. V. N. Karazina. Ser. : Psikhologiya. – 2009. – № 8. – Vyp. 42. – P. 70–77.

6. Филиппова Г. Г. Психология материнства : учеб. пособие / Г. Г. Филиппова. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 239 с.
Filipova G. G. Psikhologiya materinstva : ucheb. posobie [Psychology motherhood : textbook. benefit] / G. G. Filipova. – М. : Izd-vo In-ta psikhoterapiyi, 2002. – 239 p.

УДК 159.923

І. О. Філенко

Received April 14, 2014;

Revised April 20, 2014;

Accepted May 15, 2014.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ ТА СТРАТЕГІЙ ПОДОЛАННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті представлено результати теоретичного й емпіричного аналізу особливостей зв'язків ціннісних орієнтацій та стратегій подолання в осіб юнацького віку. Проаналізовано сучасні дослідження, які дають змогу визначити, що активність особистісного потенціалу подолання складних ситуацій опосередкована впливом ціннісно-сміслових утворень особистості, які регулюють сприйняття та уявлення людиною феноменів навколишнього світу. В процесі експериментального дослідження із застосуванням кластерного аналізу виділені групи досліджуваних, що значущо відрізняються показниками адаптації, креативності та проявом певних копінг-стратегій. Показано, що особи, які характеризуються високими показниками креативності та адаптації, мають найбільш розвинену систему регуляції, пов'язану з подоланням складних життєвих ситуацій, у якій переважають такі продуктивні стратегії, як проблемно-орієнтований копінг та соціальне відволікання. Неадаптивні особи з низьким рівнем креативності характеризуються найменш розвиненою системою копінг-стратегій, у якій домінують непродуктивні стратегії – емоційно-орієнтований копінг та відволікання. На основі аналізу структурних особливостей кореляційних зв'язків визначено специфіку ціннісно-сміслових регуляцій копінг-стратегій у досліджуваних групах, яка полягає в тому, що референтні для особистості цінності можуть впливати на їхнє використання, активуючи або ж гальмуючі певні (і продук-

тивні, і непродуктивні) поведінкові патерни, пов'язані з подоланням. Показано, що зростання прояву певних стилів копіngu має своїм наслідком зменшення впливу на них з боку ціннісно-сміслових утворень, що можна трактувати як підвищення рівня автономності відповідних регуляторних систем особистості. Зазначено, що визначений у дослідженні полярний вплив ціннісного регулювання щодо певних копіng-стратегій у осіб з різних груп є підтвердженням положення про те, що індивідуальні особливості когнітивної оцінки життєвих ситуацій і наступне застосування певних стратегій взаємодії з ними забезпечується опосередкованим впливом на ці процеси з боку ціннісно-сміслових утворень особистості.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, копіng, адаптація, креативність, потенціал подолання.

Fileiko I. O. Research of Connections of Personality Value and Semantic Orientation and Strategies of Overcoming in Adolescence. The results of theoretical and empirical analysis of distinctive features of value orientations and overcoming strategies at the individuals in adolescence are presented in the article. It was performed the analysis of modern studies, which allowed to make the conclusion that the activity of individual potential of difficult situations overcoming is mediated by the influence of value and semantic formations of the personality, which regulate the human perception and conception of the surrounding world phenomena. During the experimental investigation using cluster analysis there were specified the groups of researched objects, which are significantly different by the rates of adaptation, creativity, and levels of coping-strategies. It is shown that individuals, who are characterized by the high levels of creativity and adaptation, have the most developed regulation system connected with the difficult situations overcoming, in which such productive strategies as problem-oriented coping and social distraction are predominant. Maladaptive persons with low levels of creativity are characterized by the least developed system of coping strategies, in which the unproductive strategies – emotional-oriented coping and distraction are predominant. Based on the analysis of structural distinctive features of the correlation connections it was determined the specificity of value and semantic regulation in the groups of researched objects, which consists in the fact that the reference for the individual values may govern their use by activating or inhibiting the certain (both productive and unproductive) behavioral patterns related to overcoming. It is shown that the growth of levels of the certain coping styles has as its result the reduction of influence of value-semantic formations on them, which can be interpreted as the increase of the autonomy levels of the respective regulatory systems of the individual. It is pointed out that the revealed during the research the polar influence of values regulation with respect to the some of coping strategies at the individuals from different groups is the confirmation of the state about the fact that the individual characteristics of cognitive appraisal of life situations and the following applying of certain strategies of interaction with them are provided by the indirect influence on these processes by the value-semantic formations of the personality.

Keywords: value orientations, coping, adaptation, creativity, potential of overcoming.

Филенко И. А. Исследование связей ценностно-смысловых ориентаций личности и стратегий преодоления в юношеском возрасте. В статье представлены результаты теоретического и эмпирического анализа особенностей связей ценностных ориентаций и стратегий преодоления в лиц юношеского возраста. Проанализированы современные исследования, которые позволяют заключить, что активность личностного потенциала преодоления сложных ситуаций опосредствована влиянием ценностно-смысловых образований личности, которые регулируют восприятие и представление человеком феноменов окружающего мира. В процессе экспериментального исследования с применением кластерного анализа выделенные группы исследуемых, которые значительно отличаются показателями адаптации, креативности, и уровнями копинг-стратегий. Показано, что лица, характеризующиеся высокими показателями креативности и адаптации, имеют наиболее развитую систему регуляции, связанную с преодолением сложных жизненных ситуаций, в которой преобладают такие продуктивные стратегии, как проблемно-ориентированный копинг и социальное отвлечение. Неадаптивные лица с низким уровнем креативности характеризуются наименее развитой системой копинг-стратегий, в которой доминируют непродуктивные стратегии – эмоционально-ориентированный копинг и отвлечение. На основе анализа структурных особенностей корреляционных связей определена специфика ценностно-смысловой регуляции копинг-стратегий в группах испытуемых, которая заключается в том, что референтные для личности ценности могут влиять на их использование, активируя или же тормозя определенные (как продуктивные, так и непродуктивные) поведенческие паттерны, связанные с преодолением. Показано, что рост уровней определенных стилей копинга имеет своим следствием уменьшение на них влияния со стороны ценностно-смысловых образований, что может трактоваться как повышение уровня автономности соответствующих регуляторных систем личности. Отмечено, что выявленное в исследовании полярное влияние ценностной регуляции относительно некоторых копинг-стратегий у лиц из разных групп является подтверждением положения о том, что индивидуальные особенности когнитивной оценки жизненных ситуаций и последующее применение определенных стратегий взаимодействия с ними обеспечивается опосредствованным влиянием на эти процессы со стороны ценностно-смысловых образований личности.

Ключевые слова: ценностные ориентации, копинг, адаптация, креативность, потенциал преодоления.

Постановка наукової проблеми та її значення. Ціннісні орієнтації особистості характеризують її погляди щодо найважливіших життєвих принципів, які використовує людина як орієнтири на життєвому шляху. Вони багато в чому визначають індивідуальні особливості розвитку, можливості самореалізації внутрішнього потенціалу, суспільну значущість досягнень, організацію та змістову наповненість

усього життя. Ціннісним основам буття особистості приділено значну увагу в роботах С. Л. Рубінштейна, В. Франкла, А. Маслоу, О. Г. Асмолова, Н. А. Буравльової, З. С. Карпенко, А. В. Кульчицької, Д. О. Леонтєва, О. В. Медянової, П. С. Гуревича, А. В. Сірого, М. С. Яницького та інших дослідників. Визначення структурних та динамічних особливостей розвитку системи ціннісних орієнтацій у юнацькі роки важливо тому, що згідно із С. Л. Рубінштейном [6] у цьому віці утворюються ціннісні орієнтири, в яких проявляється сама сутність людини; створюється світогляд як система узагальнених уявлень про світ, навколишню дійсність, про інших людей та себе самого, формується усвідомлене, узагальнене відношення до життя, яке дає змогу визначати сенс людського буття. Ціннісно-сміслові основи особистості можна розглядати як значущий ресурс подолання складних життєвих ситуацій, проблемних та кризових явищ, що виникають у процесі її буття (Л. І. Анциферова, В. Франкл, Х. Томе).

Стратегії подолання, або копінг-стратегії як процесуальні характеристики суб'єкта, діючого в умовах стресу, в психологічній науці ретельно вивчають в останні два десятиріччя (N. S. Endler, S. Folkman, S. E. Hobfoll, R. S. Lazarus, P. T. Wong, J. A. Parker, Л. І. Анциферова, Л. Г. Дікая, С. А. Хазова, А. С. Седунова, Н. М. Склянна, І. Н. Некрасова, Н. Б. Парфьонова, О. А. Сергієнко, С. В. Чернобровкіна, Т. Л. Крюкова, О. В. Куфтяк та інші), в зв'язку з появою низки нових чинників, пов'язаних, зокрема, з непередбачуваними, хаотичними, різноплановими, нелінійними процесами, які роблять події соціальної реальності багатоваріантними, некерованими, непрогнозованими. Ці чинники можуть породжувати широке коло ситуацій, які особистість сприймає як травматичні, напружені, стресові, складні, кризові, важкі, екстремальні або надзвичайні, а також супроводжуватися психосоматичними й особистісними розладами, погіршенням психологічного благополуччя, здоров'я та успішності виконуваної діяльності. В зв'язку з цим постає проблема розвитку, вдосконалення та гармонізації особистісного потенціалу, що дає змогу людині активно взаємодіяти зі світом та долати скрутні ситуації, зберігаючи при цьому психічне та фізичне здоров'я, творчу активність і належну якість власного життя. Цю проблему можна позитивно вирішувати в юнацькому віці, в якому суб'єкт чутливий до низки чинників, які впливають на розвиток багатьох особистісних утворень, зокрема, на ціннісно-сміслову та регуляторну сферу особистості. Адекватний психолого-педагогічний

супровід, який може забезпечити ефективну дію цих факторів, включає: вивчення змісту, структури, динаміки особистісних ресурсів подолання та застосування системи відповідних розвивальних та корегувальних впливів.

Цим зумовлено **актуальність** запропонованого дослідження та його **завдання** – теоретично й емпірично вивчити особливості зв'язків ціннісних орієнтацій та стратегій подолання в осіб юнацького віку.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Згідно із Л. І. Анциферовою [1] складна життєва ситуація, яка актуалізує особистісний потенціал її подолання, виникає за умов, коли суб'єкт намагається зберегти, захистити або затвердити значущу для нього цінність. Тому використання тих чи тих копінг-стратегій є наслідком дії механізмів когнітивної оцінки ситуацій, що опосередковані ціннісно-смысловими утвореннями особистості, які регулюють сприйняття й уявлення людиною феноменів навколишнього світу. А. А. Налчаджян [4] розглядає особливості впливу конфліктів у ціннісній сфері особистості на формування адаптивних та неадаптивних стратегій поведінки в складних життєвих ситуаціях. О. А. Сергієнко [7] за результатами проведених досліджень робить висновок про те, що конструктивні форми поведінки, спрямовані на подолання проблемних ситуацій життя, зумовлені спільною дією суб'єктних (пов'язаних із контролем поведінки) та особистісних характеристик (цінностей, смисложиттєвих орієнтацій, самовідношення), які в процесі взаємодії утворюють єдину складну систему саморегуляції. І. А. Красильников, В. В. Константинов [3] зазначають, що варіативність стратегій подолання може бути зумовлена суб'єктною недосаженістю, втратою або конфліктами певних цінностей, які особистість прагне реалізувати на своєму життєвому шляху. С. В. Чернобровкіна [9] у результаті дослідження гендерних особливостей зв'язків копінг-стратегій із ціннісними орієнтаціями особистості в період кризи середини життя виявила відповідні відмінності у чоловіків (проста структура зв'язків із виділенням базової цінності «незалежність») та жінок (складна структура зв'язків із виділенням базових цінностей – «цікава праця», «освіченість», «відповідальність», «незалежність», «сумлінність»). Н. Б. Парфьонова [5] зазначає, що використання студентами конструктивних та неконструктивних стратегій поведінки в складних життєвих ситуаціях досить неоднозначно залежить від ціннісних орієнтацій, пов'язаних із досягненнями та кар'єрою. Т. Смотровва [8], вивчаючи стратегії подолання

та ціннісні орієнтації у підлітків із сімей трудових мігрантів, отримала результати, які дали змогу зробити висновок про те, що для цієї групи характерні більш значущі цінності безпеки, прихильності соціального оточення, а також більша схильність до проблемно-орієнтованого копінгу та використання розширеного репертуару стратегій порівняно з підлітками, що постійно проживають з батьками. Недостатня кількість розвідок із досліджень цієї тематики, а також у напрямі виділення певних типологічних утворень, які забезпечують саморегуляцію особистості і проявляються через сумісну дію інтенціональних, когнітивних та процесуальних ресурсів особистості, зумовило мету нашого дослідження – на основі теоретичного й емпіричного вивчення зв'язків ціннісних орієнтацій і стратегій подолання виділити та проаналізувати особливості типологічних комплексів, що об'єднують ці характеристики в осіб юнацького віку в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Методи та методика. Для розв'язання дослідницьких завдань використано теоретико-методологічний аналіз наукових джерел за проблемою дослідження; психологічний експеримент із використанням таких методик: «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» Н. С. Ендлера, Д. А. Паркера в адаптації Т. Крюкової, тест для визначення рівня креативності (О. Е. Тунік), тест для визначення рівнів соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд); методи математичної статистики обробки даних (обчислення середніх значень, визначення достовірності відмінностей із використанням U-критерію Мана-Уїтні, застосування кластерного та кореляційного аналізу (за Спірменом) з наступним аналізом кореляційних плеяд). У ході проведеного дослідження для визначення ціннісних орієнтацій використано список із 36 цінностей, який розроблено на основі переліків цінностей М. Рокича та Ш. Шварца. Досліджуваним пропонували розташувати представлені цінності в порядку особистісної переваги (при цьому менший ранг відповідав більшій значущості цінності для особистості).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вивчення зв'язку ціннісних орієнтацій осіб із стратегіями подолання проводилося на технологічному факультеті Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків). Експериментальну вибірку дослідження склали 96 студентів III курсу (всі досліджувані жіночої статі). За допомогою кластерного аналізу (метод K-means clustering, параметри кластеризації – загальні рівні креа-

тивності й адаптації) досліджувані студенти були розподілені на чотири групи, які відрізнялися рівнями показників загальної адаптації та креативності (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні показників креативності й адаптації в досліджуваних групах студентів

Групи досліджуваних	Загальний показник креативності	Загальний показник адаптації	Кількість досліджуваних
1-ша група	64,6 (*2,*3,*4)	82,5 (*2,*4)	26
2-га група	40,6 (*1,*4)	63,0 (*1,*3,*4)	28
3-тя група	41,6 (*1,*4)	84,2 (*2,*4)	27
4-та група	56,3 (*1,*2,*3)	53,1 (*1,*2,*3)	15

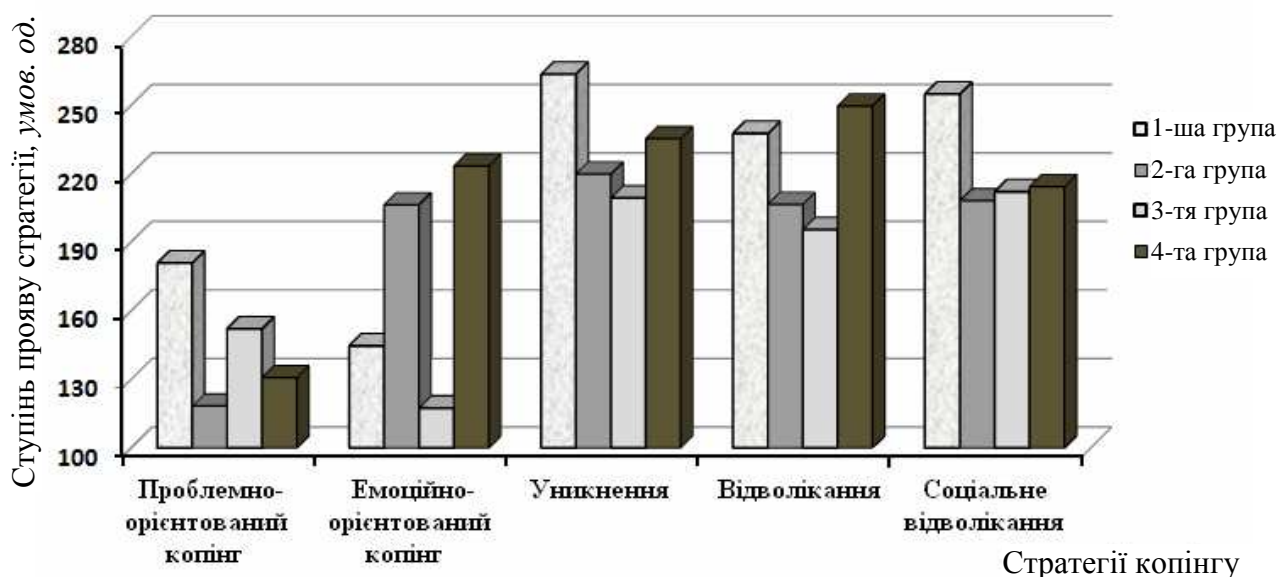
Примітка: 1) цифри в дужках відповідають номеру групи, в якій є значущі відмінності; 2) * – відмінності між показниками значущі на рівні $p < 0,001$.

Представлені в таблиці 1 результати дають змогу зробити висновок про те, що групи досліджуваних студентів можливо охарактеризувати так: перша група – особи з підвищеними рівнями креативності й адаптації; друга група – низько креативні, помірно адаптивні особи; третя група – низько креативні особи з підвищеними рівнями адаптації; четверта група – помірно креативні, низько адаптивні особи.

Далі для кожної групи визначали рівні застосування її представниками п'яти базових стратегій подолання, зокрема, проблемно-орієнтованого копінгу (ПОК); емоційно-орієнтованого копінгу (ЕОК); копінгу, зорієнтованому на уникнення (КУ); копінгу, пов'язаного з відволіканням (КВ); копінгу, спрямованого на соціальне відволікання (КСВ). При цьому враховували і кількісні рівні відповідних стратегій в окремих студентів, і наявність у досліджуваних групах певної кількості студентів із високими, середніми або низькими рівнями прояву певної стратегії. Нижче наведені показники, що характеризують ступінь прояву відповідних стратегій копінгу для досліджуваних з кожної групи (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, відмінності в стратегіях подолання досліджуваних студентів проявляються так: студентам першої групи (які згідно із результатами таблиці 1 мають високі адаптивні та креативні характеристики) відповідає відносно збалансована, «насичена» струк-

тура стилів копінгу, серед яких показники проблемно-орієнтованого копінгу, уникнення, відволікання та соціального відволікання є найвищими порівняно з іншими групами, а показник емоційного копінгу – достатньо низьким. Представники цієї групи, на нашу думку, мають найбільш розвинені механізми саморегуляції, що забезпечують високу адаптивність особистості та її здатність до застосування ефективних копінг-стратегій. Студенти з третьої групи, хоч і характеризуються високими рівнями адаптації (табл. 1), але мають знижені щодо першої групи студентів рівні усіх стилів копінгу. Для другої та четвертої груп характерні низькі рівні проблемно-орієнтованого копінгу, соціального відволікання та підвищені – емоційно-орієнтованого (порівняно з першою та третьою групами), що засвідчує неоптимальну структуру поведінкових стратегій, спрямованих на подолання кризових ситуацій. Однак відмінності між цими групами полягають у тому, що в другій групі (до якої увійшли некреативні та помірно адаптовані особи) прояви всіх стратегій подолання найнижчі порівняно з іншими групами, що може засвідчувати недостатню розвиненість системи саморегуляції у її представників.

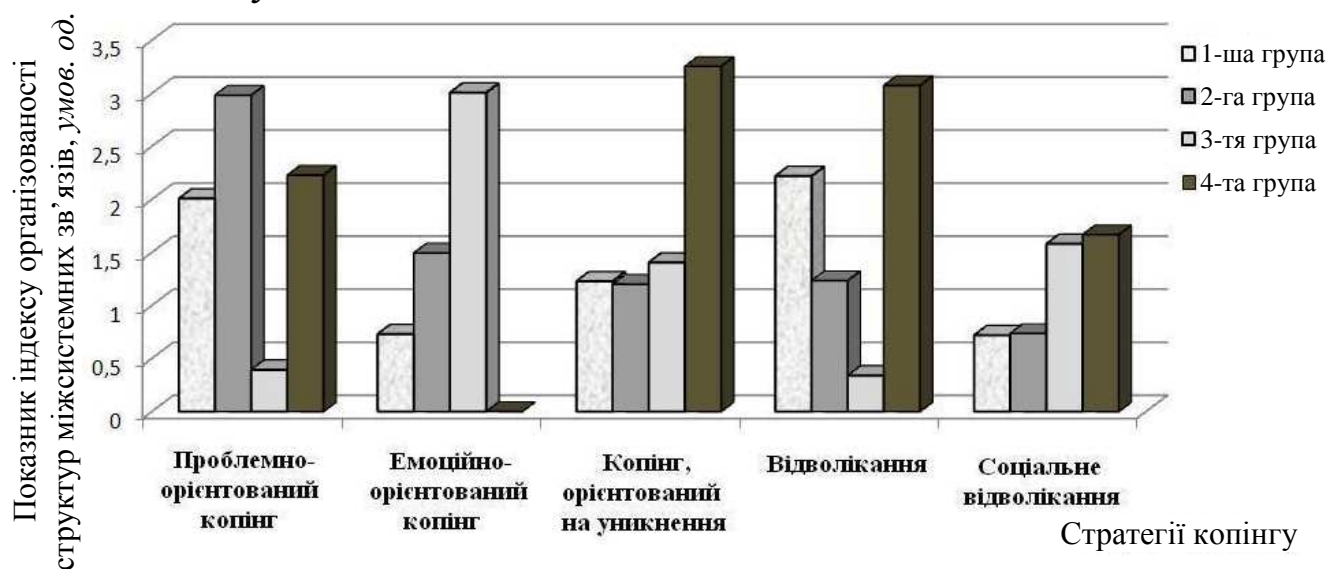

Рис. 1. Показники, що характеризують ступінь прояву відповідних стратегій копінгу для чотирьох груп досліджуваних

На наступному етапі аналізу результатів дослідження у цих групах визначено особливості використання копінг-стратегій у зв'язку з відмінностями в наданні перевагам тим чи тим цінностям. Для цього в кожній групі визначено кореляції між рангами ціннісних орієнтацій та рівнями стилів подолання, а також на підставі аналізу структури отриманих кореляційних матриць для відповідних груп студентів по-

будовано узагальнені показники, які характеризують особливості їхньої структури: індекс когерентності структур (ІКС), індекс диференційованості структур (ІДС) та індекси організованості структур (ІОС) (згідно із А. В. Карповим [2]). Ці індекси, що визначаються кількістю значущих міжсистемних кореляційних зв'язків із урахуванням їхньої вагомості та знаку коефіцієнтів кореляції, розраховували в кожній групі студентів окремо для кожної стратегії. На рис. 2 наведено показники індексу організованості структур, ІОС, міжсистемних зв'язків ціннісних орієнтацій та стратегій копіngu, отримані для досліджуваних із чотирьох груп. Цей показник включає в себе всі можливі значущі кореляційні зв'язки (і позитивні, і негативні), які простежуємо між досліджуваними змінними.

Рис. 2. Показники індексу організованості структур міжсистемних зв'язків ціннісних орієнтацій та стратегій копіngu для чотирьох груп досліджуваних

Як засвідчують дані рисунка 2, найбільші значення показника ІОС (який включає дані всіх чотирьох груп) простежуємо для проблемно-орієнтованого копіngu, а найменші – для емоційно-орієнтованого, тобто звертання суб'єкта до першої з цих стратегій є найбільш, а до другої – найменш ціннісно опосередкованим. Ціннісна регуляція в осіб першої групи більш виражена щодо стратегії відволікання; в осіб другої групи – стосовно проблемно-орієнтованого копіngu; в осіб третьої групи – щодо емоційно-орієнтованого; в осіб четвертої групи – стосовно уникнення. Порівняння результатів, наведених на рисунках 1 та 2, дає змогу висунути припущення про специфіку контролю з боку системи ціннісних орієнтацій стратегій подолання, яка полягає в

тому, що підвищений «ціннісний контроль» може впливати в напрямі зменшення або збільшення прояву певних стратегій.

Так, для першої підгрупи досліджуваних визначено такі значущі кореляції між стратегіями копіngu та рангом вибору певних цінностей: ПОК – «Життєва мудрість» ($r = 0,50$; $p < 0,05$); ПОК – «Вітчизна» ($r = -0,39$; $p < 0,05$); ЕОК – «Материнство» ($r = 0,40$; $p < 0,05$); КУ – «Матеріальне забезпечення» ($r = -0,43$; $p < 0,05$); КУ – «Гра» ($r = 0,45$; $p < 0,05$). Зміст цих зв'язків такий: підвищення значущості відповідної цінності (тобто зниження її рангу) за умов негативного кореляційного зв'язку буде приводити до активації певної стратегії подолання; а за умов позитивного – до зменшення ступеня застосування цієї стратегії. Наприклад, цінність «Материнство», коли вона виступає на перший план у зв'язку з життєвими ситуаціями людини, буде для осіб із цієї групи зменшувати неконструктивну стратегію емоційно-орієнтованого копіngu. Відповідно, ситуації, що спрямовують людину на потребу збагачення та підвищення матеріального статку (і відповідають цінності «Матеріальне забезпечення»), можуть зумовлювати частіше використання копіngu, пов'язаного з уникненням (особа підсвідомо починає уникати таких ситуацій).

У другій групі досліджуваних мають місце такі значущі кореляції: ПОК – «Відчуття належності» ($r = 0,53$; $p < 0,01$); ПОК – «Справедливість» ($r = 0,39$; $p < 0,05$); ПОК – «Свобода» ($r = -0,45$; $p < 0,05$); ПОК – «Законність, соціальний лад» ($r = -0,42$; $p < 0,05$); ЕОК – «Безпека, захищеність» ($r = 0,62$; $p < 0,01$); ПОК – «Духовне життя» ($r = -0,52$; $p < 0,01$); КВ – «Краса» ($r = -0,43$; $p < 0,05$). Тобто, актуалізація цінностей «Свобода», «Законність, соціальний лад», «Краса», «Духовне життя» веде до збільшення частоти застосування стратегій подолання, що пов'язані з ними. На відміну від цього, вихід на перший план життя цінностей: «Відчуття належності», «Справедливість», «Безпека, захищеність» зменшує рівні певних копінг-стратегій.

Третю групу характеризують такі кореляційні зв'язки: ПОК – «Щасливе сімейне життя» ($r = 0,39$; $p < 0,05$); ЕОК – «Дружба» ($r = 0,52$; $p < 0,01$); ЕОК – «Праця» ($r = 0,47$; $p < 0,05$); ЕОК – «Творчість» ($r = 0,45$; $p < 0,05$); ЕОК – «Здоров'я» ($r = -0,42$; $p < 0,05$); ПОК – «Духовне життя» ($r = 0,52$; $p < 0,01$); КВ – «Краса» ($r = -0,43$; $p < 0,05$). Ці зв'язки також відповідають закономірностям, що наведені вище.

Для осіб четвертої групи значущі такі кореляції: ПОК – «Гармонія з природою» ($r = -0,68$; $p < 0,01$); ПОК – «Свобода» ($r = -0,63$;

$p < 0,05$); КВ – «Материнство» ($r = -0,73$; $p < 0,01$); КВ – «Праця» ($r = 0,54$; $p < 0,05$); КВ – «Співпраця» ($r = -0,53$; $p < 0,05$). Тобто для цих осіб ситуації, пов'язані з потребою виконувати обов'язки матері або ж зі співробітництвом з іншими особами, будуть мати наслідками виникнення певних фрустраційних станів, що може привести до зростання в людині намагання уникати цих ситуацій, в результаті чого відбувається зростання стратегії копінгу, спрямованої на уникнення.

У дослідженні також виявлено, що одні і ті ж цінності можуть по-різному впливати на регуляторні структури осіб із різних груп. Так, ранг цінності «Справедливість» пов'язаний позитивно (в 2-й групі) або негативно (в 4-й групі) з рівнями ПОК. Ранг цінності «Духовне життя» пов'язаний негативно (в 2-й групі) або позитивно (в 4-й групі) з рівнями ЕОК та КУ. Ранг цінності «Вітчизна» пов'язаний негативно (в 1-й групі) або позитивно (в 3-й групі) з рівнями КУ та КСВ. Ці результати підтверджують положення Л. І. Анциферової та О. А. Сергієнко про те, що індивідуальні особливості когнітивної оцінки життєвих ситуацій і наступне застосування певних стратегій взаємодії з ними забезпечується опосередкованим впливом на ці процеси з боку ціннісно-сміслових утворень особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проведене дослідження дало змогу визначити специфіку зв'язків ціннісних орієнтацій та стратегій подолання складних життєвих ситуацій особистістю в групах студентів, що відрізняються рівнями адаптації та креативності. Специфіка цих зв'язків полягає в тому, що референтні для особистості цінності можуть впливати на застосування копінг-стратегій, активізуючи або ж гальмуючи певні поведінкові патерни і продуктивної природи (проблемно-орієнтований копінг, соціальне відволікання), і непродуктивної (емоційно-орієнтований копінг, уникнення). Зростання прояву певних стилів копінгу має наслідком зменшення на них впливу з боку ціннісно-сміслових утворень, що можна трактувати як підвищення рівня автономності відповідних регуляторних систем особистості.

Перспективами подальших досліджень в окресленому напрямі є розробка системи заходів психолого-педагогічного забезпечення розвитку загальної системи саморегуляції особистості, в основу якої покладено принципи ціннісно-сміслового моделювання.

Література

1. Анцифорова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анци-

ферова // Развитие личности и проблемы геронтопсихологии. – М. : Ин-т психологии РАН, 2006. – С. 331–354.

Ancyferova L. I. Lichnost v trudnykh zhiznennykh usloviyakh: pereosmyslivanie, preobrazovanie situacii i psikhologicheskaya zashchita [The person in difficult vital conditions: recomprehension, transformation of situations and psychological protection] / L. I. Ancuferova // Razvitie lichnosti i problemy gerontopsykhologii [Development of the person and problem of gerontopsychology]. – М. : In-t psikhologii RAN, 2006. – P. 331–354.

2. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М. : Ин-т психологии РАН, 2004. – 424 с.

Karpov A. V. Psikhologiya refleksyvnykh mekhanizmov deyatelnosti [Psychology of reflective mechanisms of activity] / A. V. Karpov. – М. : In-t psikhologii RAN, 2004. – 424 p.

3. Красильников И. А. Социально-психологическая адаптация личности и стратегии разрешения внутренних конфликтов / И. А. Красильников, В. В. Константинов // Известия Самарского научного центра РАН. – 2009. – Т. 11, № 4. – С. 932–937.

Krasilnicov I. A. Socialno-psikhologicheskaya adaptaciya lichnosti i strategii razreshenia vnutrennikh konfliktov [Socially-psychological adaptation of the person and strategy of the permission of internal conflicts] / I. A. Krasilnicov, V. V. Konstantinov // Izvestia Samarskogo nauchnogo centra RAN. – 2009. – Т. 11, № 4. – P. 932–937.

4. Налчаджян А. А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии / А. А. Налчаджян. – М. : Эксмо, 2010. – 368 с.

Nalchadzyan A. A. Psikhologicheskaya adaptaciya: mekhanizmy i strategii [Psychological adaptation: mechanisms and strategy] / A. A. Nalchadzyan. – М. : Eksmo, 2010. – 368 p.

5. Парфенова Н. Б. Влияние ценностных ориентаций на предпочитаемые учащейся молодежью стратегии поведения в трудных жизненных ситуациях / Н. Б. Парфенова // Психология совладающего поведения : материалы II Междунар. науч.-практ. конф. (Кострома, 23–25 сент. 2010 г.) : в 2 т. / отв. ред. Т. Л. Крюкова, М. В. Сапоровская, С. А. Хазова. – Т. 1. – Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2010. – С. 232–234.

Parfenova N. B. Vliyaniye cennostnykh orientaciy na predpochitaemye uchashcheysya molodezhy strategii povedeniya v trydnykh zhiznennykh situaciyakh [Influence valuable orientations to strategy of behaviour preferred by studying youth in difficult vital situations] / N. B. Parfenova // Psychologia sovladayuchego povedeniya [Psychology coping behaviour] : material II Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii (Kostroma, 23–25 sept. 2010) : v 2-ch t. / otv. red. T. L. Kryukova, M. V. Saporovskaya, S. A. Khazova. – Т. 1. – Kostroma : KGU im. N. A. Nekrasova, 2010. – P. 232–234.

6. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – М. : Директ-Медиа, 2008. – 360 с.

Rubinstein S. L. Chelovek i mir [The person and the world] / S. L. Rubinstein. – M. : Direct-media, 2008. – 360 p.

7. Сергиенко Е. А. Проблема соотношения понятий субъекта и личности / Е. А. Сергиенко // Психологический журнал. – 2013. – Т. 34, № 2. – С. 5–16.
Sergienko E. A. Problema sootnosheniya ponyatiy subyecta i lichnosti [Problem of a parity of concepts of the subject and the person] / E. A. Sergienko // *Psychologicheskiy zurnal*. – 2013. – Т. 34, № 2. – Р. 5–16.
8. Смотровая Т. Ценностные ориентации и копинг-стратегии подростков в семьях трудовых мигрантов: специфика содержания и взаимосвязи / Т. Смотровая // *Psihologie*. – 2010. – № 4. – С. 3–16.
Smotrovaya T. Cennostnyye orientacii i coping-strategii podrostkov v semyakh trudovykh migrantov: specyfika sodержaniya i vzaimosvyazi [Valuable orientations and coping-strategy of teenagers in families of labour migrants: specificity of the maintenance and interrelation] / T. Smotrovaya // *Psihologie*. – 2010. – № 4. – Р. 3–16.
9. Чернобровкина С. В. Гендерные особенности и взаимосвязь копинг-стратегий с ценностными ориентациями личности в период кризиса середины жизни / С. В. Чернобровкина // Психология совладающего поведения : материалы Междунар. науч.-практ. конф. / отв. ред. : Е. А. Сергиенко, Т. Л. Крюкова. – Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – С. 165–167.
Chernobrovkina S. V. Gendernye osobennosti i vzaimosvyaz coping-strategiy s cennostnymi orientaciyami lichnosti v period krizisa serediny zhyzni [Gender features and interrelation of coping-strategy with valuable orientations of the person in crisis of the middle of a life] / S. V. Chernobrovkina // *Psikhologia sovladayushchego povedeniya* [Psychology coping behaviour] : materialy Mezhdunar. nauch.-prakt. conf. / отв. red. : Е. А. Сергиенко, Т. Л. Крюкова. – Kostroma : KGU im. N. A. Nekrasova, 2007. – Р. 165–167.